

नेपाल सरकार
सिंचाइ मन्त्रालय
सिंचाइ विभाग
सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना
(आई डब्ल्यू आर एम पी)

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना - कन्काई शाखा नहर S0 (मस्यौदा अन्तिम प्रतिवेदन)

विषय सूची

१. आयोजनाको पृष्ठभूमि
२. SO शाखा नहर सिंचाइ उप-प्रणालीको परिचय
३. जल उपभोक्ता संस्था
४. सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा
५. नहर संचालन तथा मर्मत सम्भार खर्च
६. जल उपभोक्ता संस्थाको स्रोत व्यवस्थापन योजना
७. शाखा र प्रशाखा नहर अर्न्तगतको नहर, नहरी सफा गर्ने निति नियम
८. निष्कर्ष र सुझाव

परिशिष्ट

१. SO शाखा नहरको संरचनाहरूको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा
२. SO शाखा नहरसंग जोडिएका भवनहरू र अन्य सम्पत्तिको -
वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा
३. SO शाखा नहरको नहर संचालन खर्चको विवरण
४. SO शाखा नहरको मर्मत सम्भार खर्चको विवरण

१. आयोजनाको पृष्ठभूमि

१.१. सामान्य जानकारी

बिस्व बैंकले धेरै समय अगाडी देखिनै नेपालको सिचाई तथा जलस्रोतको क्षेत्रमा ठुलो भूमिका खेल्दै आइरहेको छ । येही भूमिका नै निरन्तरता दिनका लागि बिस्व बैंक र नेपाल सरकार बीच सिचाई तथा जलस्रोत ब्यबस्थापनका लागि सिचाई तथा जलस्रोत ब्यबस्थापन आयोजन (IWRMP) सहमति सन् २००८ जनवरी ३१ (2008 JAN 31) मा गरिएको थियो । यो आयोजनाको पहिलो चरण सन् २०१३ जुन ३० (2013 JUN 30) अन्त्य लगतै थप एक वर्ष गरि सन् २०१४ जुन ३० (2013 JUN 30)मा अन्त्य भएको थियो । सन् २०१३ डीसेम्बरमा नेपाल सरकारले बिस्व बैंकसंग प्रणालीको पुर्नस्थापना, प्रणालीको आन्तरिकिकरण, प्रणालीको बिकास र सिचाई तथा कृषि क्षेत्रमा भएको उपलब्दीको उचित सदुपयोगको लागि अतिरिक्त पुजी को रुपमा US \$50 million सहयोगको लागि पहल गरिएको थियो । फलस्वरूप यो आयोजनाको लागि थप अतिरिक्त पुजीको रुपमा सहमति स्वरूप सन् २०१४ जुलाई देखि २०१८ जुलाई ३० सम्म हुने गरि ऋण स्वरूप US \$30 million र अनुदान स्वरूप US \$20 million गरि जम्मा \$50 million प्रदान गरिएको थियो ।

यस आयोजना अन्तर्गत चरोवटा बिभाग रहेका छन् ।

सिचाई पूर्वाधारको बिकाश तथा सुधार

सिचाई ब्यबस्थापनको हस्तान्तरण

सुधारिएका जलब्यबस्थापनको संथागत तथा नीतिगत सहयोग

एकीकृत बालि तथा जल ब्यबस्थापन

माथिका यी बिभाग मध्ये कम्पोनेन्ट B बिभागको मुख्य उदेश्य भनेको चुनिएका सिचाई प्रणाली मा सिचाई सेवा प्रदान र सिचाई सेवाको कार्यक्षमता बृदी गरि जल उपभोक्ता समितिलाई सिचाई ब्यबस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रमबाट यी कार्यहरुको यैकिबद्धता अनुरूप हस्तान्तरण गर्नु हो ।

सिंचाइ व्यवस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रमले निम्नलिखित उपलब्धि हासिल गर्ने लक्ष्य राखेको छ :

- (क) जल उपभोक्ता समिति को आर्थिक तथा संथागत रुपले दिगोपन हुने, क्षमता र समानस्तर सिचाई सेवा दिलाउन सक्क्षम् हुने
- (ख) चुनिएका सिचाई योजनाको भौतिक कार्यहरु सुध्रिड हुने
- (ग) सिचाई बिभागसंगको सम्झौता अनुसार जल प्रदान हुने
- (घ) जल उपभोक्ता समितिलाई स्वाधीन स्वचालित र आर्थिक रुपले स्थापित

अहिले कम्पोनेन्ट 'बि' ले ४ वटा माध्यम संस्थाबाट ब्यबस्थित सिचाई प्रणालीको ४ वटा उप - प्रणालीको परिचालन र रेखदेख गर्न नीतिगत तरिकाले स्थापित जल उपभोक्ता समितिलाई सहयोग पुर्याई रहेको छ ।

१.२. सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना

सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाको आरम्भ वित्तीय र वाणिज्य क्षेत्रबाट भएको हो र हाल यस योजनाको प्रयोग सिंचाइ तथा भल-निकास क्षेत्रमा पनि भैरहेको छ । पारम्परिक रूपमा, सिंचाइ तथा भल-निकास संरचनाहरूमा गरिने लगानी मूल रूपमा संरचनाहरूको योजना र निर्माणमा मात्र केन्द्रित हुने गर्दथ्यो, तर संरचनाहरूको आर्थिक जीवनमा हुने सम्पत्तिको उपभोग र क्षयलाई थोरै मात्र वास्ता गरिन्थ्यो । तथापि, संरचनाहरूको व्यवस्थापन अन्तर्गत मर्मत सम्भार, पुनर्स्थापना, आधुनिकीकरण वा नया प्रविधिको कार्यान्वयन, सम्पत्तिको प्रतिस्थापना र विस्थापन जस्ता विभिन्न कार्यहरू पर्दछन् । यी सबै कार्यहरूको आफ्नो मूल्य हुन्छ र दिगो सेवा प्रदान गर्ने कार्यको समग्र मूल्यमा यी कार्यहरूको मूल्य समावेश गरिन्छ ।

सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना भनेको, उपभोक्ताहरूलाई विश्वसनीय र खर्च बेहोर्न सकिने गरी सेवा प्रदान गर्नको लागि, संरचनाहरूमा दिगो रूपमा गरिने लगानीको योजना तर्जुमा गर्ने एउटा प्रक्रिया हो ।

१.३. S0 शाखा नहरको सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाको उद्देश्य

S0 शाखा नहरको सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाको उद्देश्य जल उपभोक्ता संस्थालाई सिंचाइ प्रणालीको दिगोपनाको लागि संरचनाहरूको संचालन र मर्मत सम्भारको लागि वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने लगानी बारे जानकारी गराई स्रोत संकलन र परिचालन गर्न समेत सहयोग गर्ने हो ।

१.४. सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना तर्जुमा कार्यविधि

S0 शाखा नहरमा रहेका संरचनाहरूको लागत तयार गरी वर्तमान अवस्थाको मूल्यांकन समेत गर्ने कार्य जल व्यवस्थापन ईन्जीनियरको निर्देशन बमोजिम फिल्ड ईन्जीनियरद्वारा जनवरी, २०१७ ई. मा सम्पन्न गरिएको थियो । संरचनाहरूको वर्तमान अवस्थाको मूल्यांकन भौतिक अवस्थाको मूल्यांकनको लागि तोकिएको ५ अवस्थाको लागि तालिका २ मा उल्लेखित विवरणको आधारमा गरिएको छ ।

S0 शाखा नहरको संचालन र मर्मत सम्भारको लागि लाग्ने खर्चको लागत अनुमान संरचनाहरूको वर्तमान भौतिक अवस्थालाई मध्येनजर राख्दै सम्बन्धित प्रणाली व्यवस्थापन इकाइको इंजिनियरसंग परामर्श गरी ल्याइएको खर्चलाई जल उपभोक्ता समितिको क्षमतालाई मध्यनजर राख्दै परिमार्जन गरि नहर संचालन एबम नहर मर्मत खर्च आकलन गरिएको छ । लागत अनुमानलाई चालू आर्थिक वर्ष समेत गरी ५ आर्थिक वर्षमा विभाजन गरिएको छ ।

१.५. प्रतिवेदनको सीमा

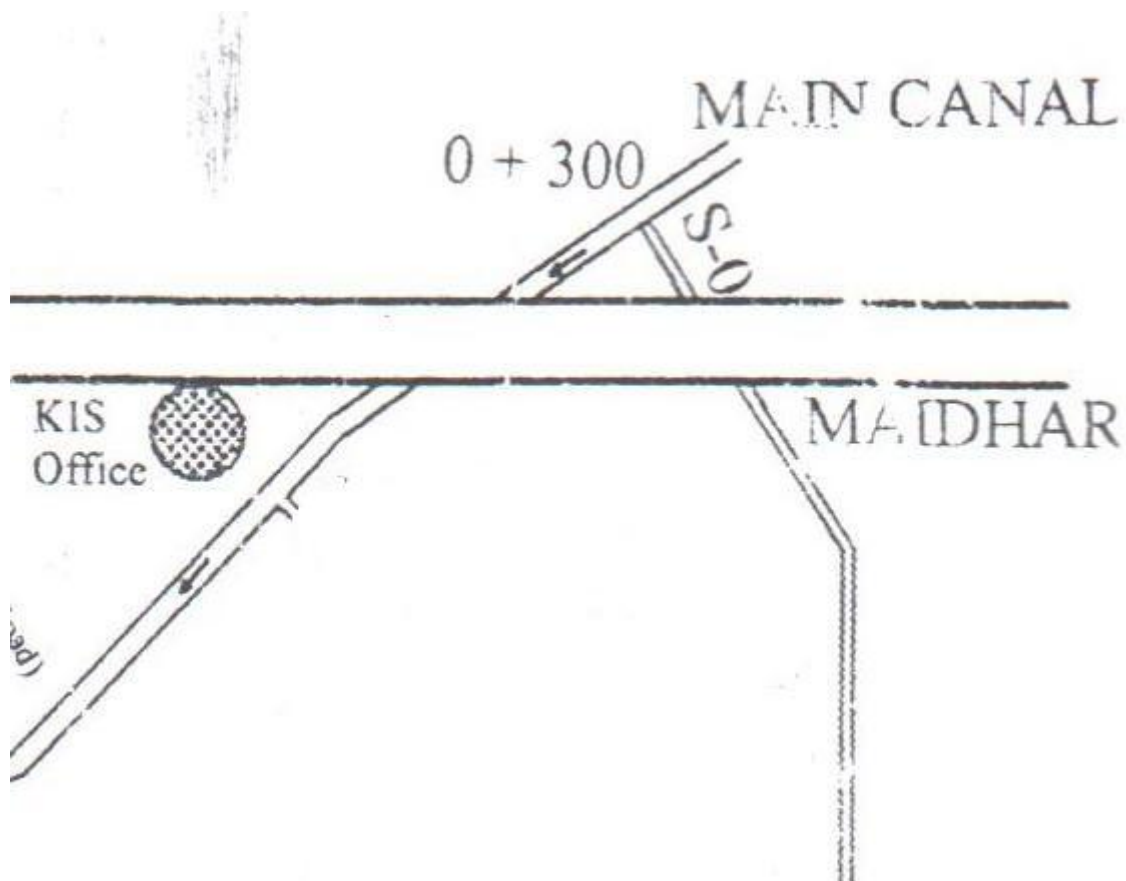
यस प्रतिवेदनमा, सिंचाइ प्रणालीको दिगोपनाको लागि संरचनाहरूको संचालन र मर्मत सम्भारको लागि वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने लगानीको मात्र अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत लगानी बेहोर्नको लागि आवश्यक पर्ने स्रोतको लागि स्रोत संकलन र परिचालन योजना समावेश गरिएको छैन ।

१.६. प्रतिवेदनको ढांचा

यस सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना प्रतिवेदनमा आयोजनाको पृष्ठभूमि, S0 शाखा नहर उप-प्रणालीको विवरण, जल उपभोक्ता संस्था, सम्पत्ति - सिंचाइ संरचना र अन्य सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा, नहर संचालन तथा मर्मत सम्भारको लागत अनुमान र लागतको वार्षिक विभाजन आदि समावेश गरिएका छन् । साथै, यस प्रतिवेदनमा ४ परिशिष्टहरू - S0 शाखा नहरको संरचनाहरूको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा, S0 शाखा नहर संग जोडिएका भवनहरू र अन्य सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा, S0 शाखा नहरको नहर संचालन खर्चको विवरण र S0 शाखा नहरको मर्मत सम्भार खर्चको विवरण रहेका छन् ।

२. S0 सिंचाइ उप-प्रणालीको परिचय

S0 शाखा नहर मूल नहर R-I को ०+३०० चेनेजमा देब्रे छेउमा रहेको छ । यो शाखाको कमाण्ड क्षेत्रफल २६८ हेक्टर लम्बाई ४३८६ मि. रहेको छ जसमा ११ प्रशाखाहरू रहेका छन् । यो शाखाको डिस्चार्ज ३४५ लिटर प्रति सेकेन्ड रहेको छ । यस शाखा भित्र ३२५ घर धुरी पानी प्रयोग कर्ता रहेका छन् ।

चित्र: S0 शाखाको बिस्तारित कमाण्ड क्षेत्रफल

२.१. S0 शाखा नहरमा भएका संरचनाहरू

SO शाखा नहर तथा प्रशाखा नहरमा, शाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट, प्रशाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट, कल्भर्ट, फुटब्रिज, साइफोन र लाइनिंग जस्ता संरचनाहरू रहेका छन् । यी संरचनाहरूको नहर वाइज र समष्टिगत परिमाण तालिका १ मा दिइएको छ ।

तालिका १ : SO शाखा नहर उप-प्रणालीमा भएका नहर बाहेकका संरचनाहरू

क्र. सं.	संरचना	संख्या
१	शाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट	१
२	प्रशाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट	११
३	कल्भर्ट	१२
४	साइफोन	८
५	फुटब्रिज	१
६	लाइनिंग	१२ स्थान

३. जल उपभोक्ता संस्था

सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजनाको सिंचाइ व्यवस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रम अन्तर्गत, सिंचाइ विभाग र जल उपभोक्ता संघ केन्द्रिय समितिको संयुक्त व्यवस्थापनमा संचालित कन्काई सिंचाइ प्रणालीको क्षेत्रमा रहेका मूलनहर बाहेक सबै शाखा नहर, र टर्सरी नहरहरूको सिंचाइ व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेदारी कन्काई सिंचाइ जल उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गरिएका छन् ।

जल उपभोक्ता समितिको वर्तमान कार्यकारिणी समिति यस प्रकार छ :

श्री खड्ग प्रसाद पौडेल	अध्यक्ष
श्री चामु लाल सिटौला	उपाध्यक्ष
श्री देवी प्रशाद अधिकारी	सचिव
श्री कोपिला कार्की	कोषाध्यक्ष
श्री लोक प्रशाद रिजाल	सदस्य
श्री ओम नाथ ढुंगेल	सदस्य
श्री मेनुका सिटौला	सदस्य
श्री अम्बिका दाहाल	महिला सदस्य
श्री मन माया थापा	महिला सदस्य

श्री लिला प्रसाद भट्टराई
श्री इन्दिरा ढकाल

साधारण सभा सदस्य
साधारण सभा सदस्य

यस शाखा भित्र ७ प्रशाखा समितिहरूमा ७७ सदस्यहरू रहेका छन् ।

३.१ प्रशाखा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

- समितिको वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्ने, सो को कार्यन्वयन गर्ने र कृषक सभामा प्रतिबेदन पेश गर्ने ।
- समितिको वार्षिक प्रतिबेदन र आय व्ययको प्रतिबेदन समेत कृषक सभाबाट पारित गराई सम्बन्धित शाखा समिति र मूल समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- प्रशाखा अन्तर्गतका उपभोक्ताहरूबाट उठाउनु पर्ने सदस्यता शुल्क, चन्दा, जरिवाना र अन्य रकम उठाउने ।
- उपभोक्ताहरूबाट उठाउनु पर्ने सिचाई सेवा शुल्क तथा अन्य शुल्क नियमानुसार उठाउने
- सिचाई नहुने जग्गाको लागतकट्टा गर्नका लागि मूल समिति मार्फत सिचाई कार्यालयलाई सिफारिस गर्ने र सिंचित क्षेत्रको अभिलेख राख्ने
- साधारण सभाबाट पारित भएका निर्णयहरू, नीति, नियमहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यन्वयन गर्ने गराउने
- कामको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा प्रशाखा अन्तर्गत विभिन्न उपसमितिहरू गठन गरि कार्य विभाजन गरि कार्यन्वयन गराउने यसरी उपसमितिहरू गठन गर्दा प्रशाखा समितिका पदाधिकारी वा कार्यकारी सदस्यहरू मध्ये कुनै एक जनाको संयोजकत्वमा प्रशाखा भित्रका उपभोक्ताहरू मध्ये दुई जना समावेश गरि प्रत्येक उपसमितिमा बढीमा तिन जना रहने व्यवस्था मिलाउने
- यस प्रणालीका संरचनाहरू र सम्बद्ध सम्पत्तिहरूको उचित संरक्षण, मर्मत संभार गर्नका लागि स्रोत संकलन गरि परिचालन गर्ने
- प्रशाखा नहर अन्तर्गत पानी बाडफाइ, वितरण व्यवस्था मिलाउने र पानी दुरुप्रयोग हुन नदिने
- आफ्नो क्षेत्र भित्रका कृषकहरूलाई सक्रिय बनाई सिचाई कार्यक्रम संचालन गर्ने
- मूल समिति र शाखा समितिको निर्णय र निर्देशन कार्यन्वयन गर्ने, गराउने
- विभिन्न बालीको लागि पानी वितरण तालिका बनाउन मूल समिति र शाखा समितिलाई सहयोग गर्ने र तालिना अनुसार पानीको बितरणको व्यवस्था गर्ने
- आफ्नो क्षेत्र भित्रको नहर काट्ने र अन्य क्षति पुराउने व्यक्तिलाई दण्ड जरिवाना गर्ने

- प्रशाखा नहरको मर्मत सुधार काममा सहभागी नहुने उपभोक्ताहरूलाई दण्ड जाखिवाना गर्ने
- कुनै पदाधिकारी वा सदस्यको पद पदवधि वाकी रहदै कुनै कारणले रिक्त हुन् गएमा कृषक सभा नभए सम्मको लागि प्रशाखा समितिले वाकी सदस्यहरू मध्येबाट सो पदाधिकारी र जल उपभोक्ताहरूबाट सदस्यका पदमा मनोनित गर्नेछ
- कृषकहरूको आपसी सहमतिबाट प्रशाखाबाट पर्इनी (फिल्ड च्यानल) बनाउने र सुरक्षा तथा मर्मत संभार गर्ने
- प्रशाखा नहर भित्र पालो प्रणाली अनुसार सिचाई गर्नु पर्ने भएमा पालो समय र मितिको जानकारी सबै कृषकलाई दिई सोहि अनुसार निर्धारित पर्इनिबाट सिचाई गर्ने व्यवस्था मिलाउने
- आफ्नो पालो बिपरित प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरू माथि उचित कारबाही गर्ने

३.२ शाखा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

- सम्बन्धित नहर र स्ट्रकचरहरूको मर्मत सुधार र संचालन, पानी वितरण ब्यबस्थापन गर्ने तथा सो कार्य गर्नका लागि सिचाई कार्यालयबाट मर्मत संभार कार्यको लागि आवश्यक प्राबिधिक सल्लाह लिने ।
- नहर नहरी र भौतिक संरचनाहरू र अन्य सम्बद्ध सम्पत्तिहरूको सुरक्षा गर्ने ।
- आफ्नो क्षेत्र भित्र संरचनाहरू र अन्य संवद् सम्पत्तिहरू बीच समन्वयकायम गर्ने ।
- समितिको निर्णय अनुसार शाखा आहारको मर्मत, सुधार र सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउने ।
- दफा ४० को उपदफा २ (च) वमोजिम प्राप्त हुने सिचाई सेवा शुल्कको अंश रकम समितिको कोषमा जम्मा गर्ने बुअबस्था मिलाउने ।
- आफ्नो क्षेत्र भित्र सुचारु रूपले कार्य संचालनका लागि आवश्यक परेमा विभिन्न उपसमितिहरू गठन गरि काम गराउने । यसरि उपसमितिहरू गठन गर्दा पदाधिकारी वा कार्यकारी सदस्यहरू मध्ये कुनै एकजनाको संयोजकत्वमा आफ्नो क्षेत्र भित्रका प्रशाखा समितिका पदाधिकारी वा सदस्यहरू समेत समावेश गरि प्रत्येक उपसमितिमा बढीमा ३ जन रहने व्यवस्था मिलौनी ।
- समितिको नाममा कुनै स्रोतबाट आएको पुरस्कार, आर्थिक सहयोग, ऋण र आम्दानीको हिसाब दुरुस्त राख्ने ।
- पानी आउने, बन्द हुने मिति, समय र दिनको जानकारी राखी आफ्नो मातहतका प्रशाखा समितिहरूलाई सुचना दिने ।

- नहर काटने छेक्ने, जथाभाबी पाइप लगाउने, बाध लगाउनेलाई आवश्यक दण्ड जरिवाना गर्ने ।
- शाखासमितिले आफ्नो क्षेत्र भित्रको सम्पूर्ण प्रशाखा समितिहरूलाई प्रशाखा नहर मर्मत संभार तथा पानी वितरण र उपभोग गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक निर्देशन दिने ।
- पानीको उपलब्धतालाई ध्यानमा राखी उपर्युक्त बालि प्रणाली अपनाई बालि लगाउने प्रबन्ध मिलाउने ।
- मूल समितिको साधारण सभाबाट पारित भएका निर्णयहरू, नीति नियम तथा मूल समितिका निर्देशनहरूलाई प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- समितिको निर्णय अनुसार गरेको सम्पूर्ण आर्थिक कारोबारको लेखा परिक्षण गराउने ।
- शाखासमितिको आय व्ययको प्रतिवेदन एबम बार्षिक कार्यक्रम शाखा सभामा पेश गरि अनुमोदन गराउने ।
- शाखा सभाबाट पारित भएका नीति नियम, निर्देशन समेत कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।

३.३ जल उपभोक्ता संस्थाको नहर संचालन तथा मर्मत सम्भार गर्ने कार्यनीति

३.३.१ शाखा नहरको सिल्ट र भ्राडी बुट्यान सफा गर्ने

यस S0 शाखाको सिल्ट सफा मेसिनबाट मिल्ने ठाउँमा मेसिनेले गर्ने नमिल्ने ठाउँमा सफा गर्नका लागि मर्मत शुल्क उठाई ठेक्कामा दिने चलन छ । मर्मत शुल्क उठाउदा प्रति कठ्ठा कति पर्न जान्छ त्यतिनै उठाएर मर्मत सफा गरिन्छ । मर्मत कार्य गर्दा तथा सफा गर्दा समितिकै मान्छेबाट रेखदेख गरिन्छ ।

३.३.२ प्रशाखा नहरको सिल्ट र भ्राडी बुट्यान सफा गर्ने

यो शाखाको प्रशाखाहरूको सिल्ट तथा बुट्यान सफा उपभोक्ताहरूबाटै गरिदै छ । प्रशाखाहरूको छुट्टै कुनै श्रोत नभएको कारणले गर्दा उपभोक्ता आफै मिलेर सफा गरिन्छ । प्रशाखाहरू वर्षमा दुई पटक सफा गरिन्छ ।

४. सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा

S0 शाखा नहरका सिंचाइ संरचनाहरू र अन्य सम्पत्तिहरूको तत्कालिन भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा तालिका २ मा विश्व बैंक मिशनले सुझाव दिएको १ देखि ५ सम्मको भौतिक अवस्थाको आधारमा मुल्यांकन गर्नुको सिंचाई ब्यबस्थापन हस्तान्तरण सम्झौता पत्र (२०६६)मा उल्लेख गरिएको छे ।

तालिका २ : संरचनाको भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने आधार

रेटिंग/अवस्था सूचक	अवस्था
५	नवनिर्मित र पूरै सेवा दिनसक्ने
४	सामान्यतया ठीक अवस्थामा भएको, नविग्रे-भत्केको, नियमित मर्मत सम्भार मात्र गर्नु पर्ने, अपेक्षित कार्य (सेवा) सन्तोषजनक ढंगले सम्पादन गरेको
३	सामान्यतया ठीक अवस्थामा भएको, केही विग्रे-भत्केको, हेरचाह आवश्यक रहेको, तथापि अपेक्षित कार्य (सेवा) सन्तोषजनक ढंगले सम्पादन गरेको
२	धेरै विग्रे-भत्केको वा क्षतिग्रस्त भएको, मर्मत सम्भारमा ढिलाई भएको कारणले क्षतिग्रस्त, सेवा दिन नसक्ने अवस्थामा पुगेको, तत्काल पुनर्स्थापना गर्नु पर्ने
१	अत्यन्त खराब र दयनीय अवस्थामा रहेको, चालू अवस्थामा नरहेको, सेवा पुनर्बहाली गर्नको लागि आंशिक पुनर्निर्माण वा पूर्ण प्रतिस्थापन गर्नु पर्ने

४.१. सिंचाइ संरचनाहरूको भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा

S0 शाखा नहरका सिंचाइ संरचनाहरूको वर्तमान भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा परिशिष्ट १ मा दिइएको छ । केही संरचनाहरू बाहेक धेरैजसो संरचनाहरू सामान्यतया ठीक अवस्थामा भएको, नविग्रे-भत्केको, नियमित मर्मत सम्भार मात्र गर्नु पर्ने, अपेक्षित कार्य (सेवा) सन्तोषजनक ढंगले सम्पादन गर्न सक्ने अवस्थामा रहेका छन् ।

४.२. अन्य संरचना र सम्पत्तिहरूको भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा

अन्य संरचना र को सम्पत्तिहरूको नाउमा केहि नरहेको शाखाको अधिकरणमा भएका जग्गालाई उपभोग गर्न पाएमा घास ठेक्का लगाएर गर्न सकिने तर अहिले जस जसको जग्गा छेउमा पर्छ उसैले नै उपभोग गर्दै आएको छ ।

५. नहर संचालन तथा मर्मत सम्भार खर्च

S0 शाखा नहरको संचालनमा लाग्ने खर्चको लागत अनुमान परिशिष्ट ३ मा दिइएको छ । यस खर्च अन्तर्गत, १२ वटा गेटहरूको नियमित मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्च, १ जना(३ महिनाको लागि) चौकीदारको तलब बापतको खर्च, १ जना चौकीदारको लागि भाडी तथा बुट्यान सरसफाई र सानातिना माटो खन्ने र भर्ने कामका लागि औजार र उपकरणको उपलब्धतामा लाग्ने खर्च, जस प्रतिनिधि तथा चौकीदारद्वारा शाखा र सेकण्डी नहरको गस्ती (पैट्रोलिंग) को लागि साइकलको मर्मत खर्च, जस प्रतिनिधि तथा चौकीदार बीच संचारको लागि खर्च, जस प्रतिनिधि तथा चौकीदारको लागि स्टेशनरी खर्च र अन्य आवश्यक सामग्री खर्च समावेश गरिएका छन् । नहरको संचालनमा लाग्ने खर्चलाई चालू आर्थिक वर्ष सहित ५ आर्थिक वर्षमा विभाजन गरिएकोछ ।

यसैगरी, S0 शाखा नहरको मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चको लागत अनुमान परिशिष्ट ४ मा दिइएको छ । यस खर्च अन्तर्गत, S0 शाखा नहरमा भएका संरचनाहरूको मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चका साथै नहरमा थुप्रिएको सिल्ट र उम्रेका भाडी तथा बुट्यानको सफाईमा लाग्ने खर्च समावेश गरिएका छन् । नहरको मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चलाई चालू आर्थिक वर्ष सहित ५ आर्थिक वर्षमा

विभाजन गरिएकोछ । यसका साथै, सिंचाइ उप-प्रणालीको आकस्मिक मर्मत सम्भारको लागि प्रति वर्ष रु. १०००० खर्च छुट्याउने गरी प्रस्ताव गरिएको छ ।

अन्तमा, SO शाखा नहरको संचालन तथा मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चको समष्टिगत र वार्षिक विवरण तालिका ३ मा दिइएको छ । यसरी समष्टिगत रुपमा नहर संचालन तथा मर्मत संभार खर्च रु ५९१.४१ प्रति हेक्टर हुन आउछ ।

तालिका ३ : SO शाखा नहरको संचालन तथा मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चको समष्टिगत र वार्षिक विवरण

क्र. सं.	विवरण	लगत अनुमान (रु.)	वर्ष १ (रु.)	वर्ष २ (रु.)	वर्ष ३ (रु.)	वर्ष ४ (रु.)	वर्ष ५ (रु.)
१	नहर संचालन खर्च	267500	53500	53500	53500	53500	53500
२	नहर नियमित मर्मत सम्भार खर्च	475000	95000	95000	95000	95000	95000
३	नहरको आकस्मिक मर्मत सम्भार खर्च	50000	10000	10000	10000	10000	10000
	जम्मा नहर संचालन र मर्मत सम्भार खर्च रु. (जनसहभागीत समेत बाहेक)	792500	158500	158500	158500	158500	158500
	जम्मा नहर संचालन र मर्मत संभार खर्च (जनसहभागीत समेत)	867500	173500	173500	173500	173500	173500

६. जल उपभोक्ता संस्थाको स्रोत व्यवस्थापन योजना

६.१ सिंचाइ सेवा शुल्कबाट उठेको रकम

सिंचाइ सेवा शुल्क राम्रो संग नउठेको पहिलेको वर्ष २०० प्रति बिग्गा डर थियो भने अहिले ३०० प्रति बिग्गा लिगेर उठाइदै छ । अघिल्लो वर्ष २०७२ सालमा रु ५२२०० उठेको र यसको १०% कर तिर्दै आएको र बाकि रकमको ४० % मुल समिति लाई, ४०% प्रशाखालाई र २० % शाखालाई गरि छुट्टाइन्छ । यो उठेको रकम उठ्नु पर्ने भन्दा ३५%ले कम देखिन्छ ।

सिंचाइ सेवा शुल्क शाखाको प्रमुख स्रोत भएको हुदा प्रत्येक सालको खर्च निकाल्न पूर्ण रुपमा नउठदा नहर मर्मत र सफा गर्नु मुल्स्कल पर्छ । यसरी सिंचाइ सेवा शुल्क पूर्ण रुपमा उठ्नु पर्ने ठाउँ मा नउठदा शाखाको अन्य कुनै स्रोत नभएको हुदा सेवा शुल्क

उठाउनकालागि सचेतनाको कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने पनि सकिन्छ । साथै जल उपभोक्ता संस्थाबाट सिचाई सेवा गुणस्तर र विश्वासनीय बनाइ सिचाई सुल्क नतिर्ने उपभोक्तालाई तिर्ने जिम्मेवारी बोध दिलाउन सकिन्छ र नहरको कुनै पनि कार्य मर्मत देखि नहरको सफा गर्ने कार्यक्रममा पनि उल्लेखनीय भूमिका खेल्न पनि उत्प्रेरित गर्नु सकिन्छ ।

६.२ अन्य क्रियाकलापहरुबाट आयआर्जन भएको रकम

यो शाखामा रहेको मूल नहर को अधिकरण मा रहेको जग्गा शाखाकै अधिकरण मा भैदिए घास ठेक्का लगाएर अन्य स्रोतको रुपमा परिचालन गर्न सकिने थियो ।

७. शाखा र प्रशाखा नहर अर्न्तगतको नहर, नहरी सफा गर्ने निति नियम

- शाखा नहरको सरसफाई वर्षको एक पटक वर्षे बाली पूर्व शाखा समितीले गराउनु पर्दछ भने उपशाखा समितीले उपशाखाको सरसफाई गराउनु पर्दछ ।
- शाखा सिल्ट सफाई कार्य मेशिन प्रयोग गर्ने गरी र मेशिनले नगर्न सकिने ठाँउमा मानिसबाट गराउनुपर्ने हुन्छ ।
- संरचनाहरुको तल माथि भ्रार, पात सफा गर्ने कार्य तथा साना तिना टुटफुट भए, सडकमा भएको खाल्डा पुर्ने इत्यादी कार्य नियमित रुपमा नियुक्त चौकीदारलाई परिचालन गरी गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- शाखा उपशाखा एवं प्रशाखाका हेड रेगुलेटर / कस रेगुलेटर गेटहरुको गिजिङ्ग कार्य वर्षको दुई पटक वर्षे वाली र हिऊदे वाली पूर्व गरिनु पर्दछ ।
- उपरोक्त गेटहरुमा केही मर्मत गर्नुपर्ने भएमा शाखा समितिको दायित्व हुनेछ ।
- शाखाको मर्मत संभार कार्यको लागि रकम अभाव भएमा शाखा समितिले आफ्नो मातहतको उपशाखा एवं प्रशाखा समितीहरु सँग क्षेत्रफलको आधारमा श्रम एवं श्रोत जुटाउन माँग गर्न सक्दछ ।
- प्रशाखा एवं कुलो मर्मत संभार तथा सञ्चालनको हकमा सम्बन्धित प्रशाखा/कुलो समितीको दायित्व हुनेछ र सम्पूर्ण कार्य क्षेत्रफलका आधारमा श्रमदान परिचालन गरि गर्नुपर्नेछ ।
- प्रशाखा / कुलो समितीले प्रशाखा, कुलो भित्र गरेको श्रमदान वा अन्य श्रोत परिचालनको अभिलेख नियमित रुपमा राखी शाखा तथा उपशाखा समितीलाई जानकारी गराउनु पर्दछ ।

८. निष्कर्ष र सुझाव

S0 शाखा नहरको सिंचाइ व्यवस्थापनको सम्पूर्ण जिम्मेदारी जल उपभोक्ता संस्थाको भएकोले जल उपभोक्ता संस्थाले नहरको संचालन तथा मर्मत संभारमा लाग्ने खर्च जुटाउनका लागि सिंचाइ सेवा शुल्क संकलन का अतिरिक्त अन्य सम्पत्तिहरुको उपयोग गरी स्रोत संकलन गर्नु पर्ने प्रस्ताव यस प्रतिवेदनमा गरिएको छ । साथै, प्रतिवेदनमा उल्लेख नगरिएका अन्य स्रोतहरुको परिचालन गरी आय आर्जन गर्न समेत जल उपभोक्ता संस्थालाई सुझाव प्रस्तुत गरिन्छ ।

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

S0 शाखा नहरको संरचनाहरुको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा

क्र. सं.	संरचना	चेनेज (किमी)	अवस्था सूचक	समस्या/मर्मत सम्भार आवश्यकता	अनुमानित लागत खर्च
(क)	S0				
	हेड रेगुलेटर गेट / लाइनिंग दुवै छेउमा ४ मीटर सम्म	०+०००			१४११
	हेड रेगुलेटर गेट T1	०+०५५		स्कीन प्लेटमा खिया लागेको	८०५
	हुन्द्रे खोला वेल साइफोन	०+०५७			
	कल्भर्ट	०+०९५			
	कल्भर्ट	०+२३०			
	देब्रे छेउमा लाइनिंग सुरु	०+२९०			
	दुवै छेउमा लाइनिंग सुरु / देब्रेछेउमा लाइनिंग अन्त्य	०+५५०			
	वेल साइफोन १० मीटर अगाडी सम्म / दुवै छेउमा लाइनिंग अन्त्य / दुवै छेउमा लाइनिंग सुरु वेल साइफोन अन्त्य पछि	०+५८९			
	कल्भर्ट	०+८२०			
	वेल साइफोन / दुवै छेउमा लाइनिंग अन्त्य	०+८५४			
	हेड रेगुलेटर गेट T2	०+९००			८०५
	वेल साइफोन सुरु	०+९२०			
	वेल साइफोन अन्त्य / दुवै छेउमा लाइनिंग ९.५ मीटर अगाडी सम्म	०+९४०			
	कल्भर्ट	१+०४०			
	हेड रेगुलेटर गेट T3	१+०५०		स्कीन प्लेटमा प्वाल परेको	८०५
	दुवै छेउ लाइनिंग सुरु	१+०५१			
	फूट ब्रिज	१+३१४			
	बाघ वेल साइफोन लम्बाई २३.५ मीटर / दुवै लाइनिंग सकियो	१+३६०			
	दुवै छेउमा लाइनिंग सुरु ९ मीटर सम्म	१+३८०			

	कल्भर्ट	१+४७०			
	हेड रेगुलेटर गेट T4	१+४७२			८०५
	कल्भर्ट	२+०००			
	हेड रेगुलेटर गेट T5	२+००२.५			८०५
	कल्भर्ट	२+३०२.२			
	हेड रेगुलेटर गेट T6	२+३०७.२		स्कीन प्लेटमा खिया लागेको	८०५
	भालु खोला वेल साइफोन २६ मीटर सम्म	२+४४९			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग सुरु	२+४७२			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग अन्त्य	२+५२४			
	कल्भर्ट	२+७०४			
	हेड रेगुलेटर गेट T7	२+७९०		स्कीन प्लेट नभएको	८०५
	दुवै छेउ लाइनिंग १६ मीटर सम्म	२+७८७			
	कल्भर्ट	२+८५६			
	कल्भर्ट	३+१२९.७			
	हेड रेगुलेटर गेट T8	३+३११		हेन्डल नभएको, बेरिंग नभएको र बासले स्कीन प्लेट उठाइदैं आएको छ	८०५
	कल्भर्ट	३+५९४.३			
	हेड रेगुलेटर गेट T9	३+६००		स्कीन प्लेट नभएको T9 र T10 मा बराबर हुने गरि पानी बाडफाड गरिन्छ	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T10			स्कीन प्लेट नभएको	८०५
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग सुरु	३+७५८.९			
	वेल साइफोन २५ मीटर सम्म / रेक्टेंगुलर लाइनिंगको अन्त्य	३+७९६.२			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग १८ मीटर सम्म	३+८२१.२			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग १२० मीटर सम्म	३+९०१			
	वेल साइफोन ३६ मीटर सम्म	४+०६३			
	दुवै छेउमा ५ मीटर सम्म लाइनिंग	४+०९९			
	नहरको किनार ६ मीटर जति बिग्रिएको	४+१०६			
	हेड रेगुलेटर गेट T11	४+३८१		बेरिंग जाम भएको	८०५
	कल्भर्ट	४+३८६.१			

								१०२६९
--	--	--	--	--	--	--	--	-------

*उक्त गेट मर्मतको लागि बिडिंग कन्काई सिचाई ब्यबस्थापन डिभिजन ले गरिसकेको र मर्मत कार्य हुन बाकी रहेको

सिल्ट सफाको कुल लागत अनुमान(मेसिनले)

क्र. सं.	शाखाको नाम	लम्बाई	अनुमानित चौडाई	अनुमानित उचाई	अनुमानित आयातन	दर	जम्मा रकम	कैफियत
१	S0	३२५६.२	१	०.१५	४८८.४३	८०	३९०७०.४	मेसिन बाट
२	"	११२९.८	१	०.१५	१६९.४७	३६०.६८	६११२४.४४	मजदुर बाट
	जम्मा						१००१९४.८४	

*मजदुरबाट गरिने कार्यको २५% रकम अर्थात् रु १५२८१ बराबरको काम उपभोक्ता समितिले जन सहभागिता परिचालन गरि सम्पन्न गर्नु पर्ने हुन्छ, बाकी रु ८४९१७.७३ अर्थात् रु ८५००० बराबरको काम आर्थिक श्रोत (सिचाई सेवा शुल्क) परिचालन गरि गर्न सकिन्छ

परिशिष्ट २

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

S0 शाखा नहर संग जोडिएका भवनहरु र अन्य सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा

क्र. सं.	संरचना	चेनेज (किमी)	अवस्था सूचक	समस्या/मर्मत सम्भार आवश्यकता	अनुमानित लागत खर्च
(क)	प्रयोगमा नरहेको जग्गा				
१	शाखाको छेउ छेउमा रहेको			जल उपभोक्ता संस्थाले आय आर्जन गर्ने प्रयोजनका लागि बिजिनेस प्लान बनाई प्रयोगमा ल्याउने	

कन्काई सिंचाइ प्रणाली
S0 शाखा नहरको नहर संचालन खर्चको विवरण

क्र. सं.	विवरण	लगत अनुमान (रु.)	वर्ष १ (रु.)	वर्ष २ (रु.)	वर्ष ३ (रु.)	वर्ष ४ (रु.)	वर्ष ५ (रु.)
1	गेट मर्मत सम्भार (१२ वटा)	52500	10500	10500	10500	10500	10500
2	१ जना (३ महिनाको का लागि) चौकीदारहरुको तलब	187500	37500	37500	37500	37500	37500
3	चौकीदारहरुको लागि भाडी तथा बुट्यान सरसफाई र सानातिना माटो खन्ने र भर्ने कामका लागि औजार र उपकरणको उपलब्धता	5000	1000	1000	1000	1000	1000
4	जउस प्रतिनिधि र चौकीदारद्वारा शाखा र सेकण्ड्री नहरको गस्ती (पेट्रोलिंग) को लागि साइकलको मर्मत खर्च	5000	1000	1000	1000	1000	1000
5	जउस प्रतिनिधि र चौकीदार बीच संचारको लागि खर्च	10000	2000	2000	2000	2000	2000
6	जउस प्रतिनिधि र चौकीदारको लागि स्टेशनरी खर्च	2500	500	500	500	500	500
7	जउस प्रतिनिधि र चौकीदारको लागि अन्य आवश्यक सामग्री खर्च	5000	1000	1000	1000	1000	1000
	जम्मा (रु.)	267500	53500	53500	53500	53500	53500

परिशिष्ट ४

कन्काई सिंचाइ प्रणाली प्रथम चरण
कन्काई शाखा नहरको मर्मत सम्भार खर्चको विवरण

क्र. सं.	संरचना	चेनेज (किमी)	अनुमानित लागत खर्च	वर्ष १ (रु.)	वर्ष २ (रु.)	वर्ष ३ (रु.)	वर्ष ४ (रु.)	वर्ष ५ (रु.)
(क)	SO को नहर शाखाको खर्च विवरण							
१	विभिन्न संरचना मर्मत संभार		50000	10000	10000	10000	10000	10000
२	सिल्ट तथा झाडी बुट्यान सफा गर्ने कार्य		425000	85000	85000	85000	85000	85000
३	आकस्मिक खर्च		50000	10000	10000	10000	10000	10000
	कुल जम्मा		525000	105000	105000	105000	105000	105000